

Кауымбаева Мөлдір Шәріпқызының
««Шунгиқұс» дәстүрлік емес азықтық қоспасын қолданған кездегі бройлер етін
ветеринариялық-санитариялық бағалау» тақырыбындағы
8D09102 - «Ветеринариялық санитария» білім беру бағдарламасы бойынша философия
докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған
диссертациялық жұмысына

ҒЫЛЫМИ КЕҢЕСШНІҢ ШҚІРІ

Жұмыстың өзектілігін, қазіргі ғылым мен практика үшін маңыздылығын негіздеу. Қазіргі құс шаруашылығы жағдайында құстың өнімділігін арттыру және алынатын өнімнің сапасын жақсарту үшін жаңа әдістерді енгізуге ерекше назар аударылады. Даму әлеуеті жоғары бағыттардың бірі – адсорбциялық және детоксикациялық қасиеттерге ие табиғи минералдарды, соның ішінде шунгитті қолдану болып табылады. Әлемдік тәжірибеде шунгиттің ауыл шаруашылығы жануарлары мен құстарды азықтандырудағы тиімділігі дәлелденген, алайда белсендірілген шунгиттің әсері жеткілікті деңгейде зерттелмеген.

Негізгі ғылыми және әдістемелік қағидалар. Докторанттың диссертациялық зерттеуі «ШунгиҚұс» азықтық қоспасының бройлерлердің өнімділігіне, физиологиялық жағдайына және етінің ветеринариялық-санитариялық көрсеткіштеріне әсерін кешенді бағалауға арналған. Тағам өнімдерінің экологиялық қауіпсіздігіне қойылатын талаптардың артуы және синтетикалық азықтық қоспаларды қолдануды азайту жағдайында бұл жұмыс ғылыми да, практикалық тұрғыдан да өзекті және сұранысқа ие.

Шунгитті қолдану құс ағзасына түсетін ауыр металдар жүктемесін азайтуға, зат алмасу процестерін жақсартуға және соңғы өнім сапасын арттыруға ықпал етуі мүмкін. Сонымен қатар, оның қолданылуы органикалық мал шаруашылығының қазіргі тенденцияларына сәйкес келеді, бұл зерттеудің маңыздылығын арттырады.

Жұмыстың әдіснамалық негізін минералды азықтық қоспаларды қолдану кезінде құстардың ветеринариялық-санитариялық бағасын зерттеген отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері құрайды. Ғылыми зерттеулер жүргізуде жалпы қабылданған әдістер қолданылған: ветеринариялық-санитариялық сараптама, биохимиялық, физиологиялық, гистологиялық, гематологиялық, токсикологиялық және статистикалық әдістер.

Шунгит – құрамында 17,7–40,6% көміртек болатын, магний, кальций, темір, кремний және басқа да макро- және микроэлементтермен сипатталатын табиғи көміртекқұрамды күрделі минералдық жүйе. Шунгиттің негізгі ерекшелігі оның құрамындағы неграфиттелетін көміртек пен фуллерендермен, яғни көміртектің ерекше молекулалық формаларымен байланысты болып, осы құрылымдар оған жоғары сорбциялық қабілет, айқын каталитикалық белсенділік және күшті антиоксиданттық қасиет береді. Осы қасиеттерінің нәтижесінде шунгит құс ағзасында ауыр металдар мен ксенобиотиктерді байланыстырып шығарады, бос радикалдарды бейтараптайды және зат алмасу процестерін тұрақтандырады, ал зерттеуде оның табиғи және белсендірілген формаларын қолдану бұл әсерлерді кешенді бағалауға мүмкіндік береді.

Алынған ғылыми нәтижелер және олардың негізділігі. Зерттеу барысында автор келесі міндеттерді қойып, шешті:

- шунгитті өндіру технологиясын зерттеу және оған қойылатын ветеринариялық-санитариялық талаптарды талдау;

- «ШунгиҚұс» дәстүрлік емес азықтық қоспасын дайындау технологиясын әзірлеу және оның зертханалық жануарларға токсикологиялық әсерін бағалау;
- бройлер балапандарына арналған тәжірибелік азық үлгілерінің химиялық және минералдық құрамын зерттеу;
- «ШунгиҚұс» азықтық қоспасының бройлер балапандарының өсуіне, дамуына, өнімділігіне және қанның гематологиялық, биохимиялық көрсеткіштеріне әсерін анықтау;
- бройлер етінің ветеринариялық-санитариялық сапасын кешенді бағалау;
- азықтық қоспаның бройлер етінің химиялық, минералдық және аминқышқылдық құрамына әсерін зерттеу;
- бройлер өніміндегі ауыр металдардың (қорғасын, кадмий және т.б.) қалдық мөлшерін анықтау;
- бақылау және тәжірибелік топтардағы бройлер балапандарының бұлшықет тіні мен ішкі мүшелеріне морфогистологиялық зерттеулер жүргізу.

Жұмыс заманауи зерттеу әдістеріне негізделген, оның ішінде минералдық құрамды спектрометриялық талдау, биохимиялық және гистологиялық зерттеулер қолданылған, бұл алынған мәліметтердің сенімділігін қамтамасыз етеді. Дұрыс ұйымдастырылған эксперименттік жоспар, бақылау және тәжірибелік топтарды пайдалану, сондай-ақ статистикалық өңдеу қателіктерді азайтып, объективті нәтижелер алуға мүмкіндік берді.

Қауымбаева Мөлдірдің диссертациялық зерттеуі Қазақстанда белсендірілген шунгиттің құс шаруашылығы өнімділігі мен өнім сапасына әсерін алғаш рет кешенді түрде зерттеген жұмыс болып табылады. Зерттеу нәтижесінде:

- бройлер балапандарының рационына белсендірілген шунгитті енгізу нәтижесінде ет құрамындағы кальций, магний, темір және мырыш мөлшерінің артуы арқылы оның тағамдық және биологиялық құндылығының жоғарылайтыны анықталды;
- «ШунгиҚұс» азықтық қоспасын қолдану бройлер етінің аминқышқылдық және майқышқылдық құрамын жақсартып, өнімнің тағамдық теңгерімділігі мен тұтынушылық сапасының артатынын көрсетті;
- белсендірілген шунгиттің әсерінен бройлер балапандарының бауыр және бұлшықет тіндерінің морфологиялық құрылымы жақсарып, оның құс ағзасы үшін қауіпсіз әрі биологиялық тұрғыдан тиімді екені дәлелденді;
- тәжірибелік топтарда ет құрамындағы ауыр металдардың (қорғасын, кадмий және т.б.) қалдық мөлшерінің төмендеуі анықталып, бұл «ШунгиҚұс» қоспасының өнімнің ветеринариялық-санитариялық қауіпсіздігін және экологиялық тазалығын арттыратынын көрсетті.

Алынған мәліметтер ветеринариялық ғылымның дамуына елеулі үлес қосады және табиғи минералдарды құстарды азықтандыруда қолдану бойынша әрі қарайғы зерттеулерде пайдаланылуы мүмкін.

Диссертацияның құрылымдық және мазмұндық тұтастығы. Зерттеу нәтижелері тек ветеринариялық практикада ғана емес, сонымен қатар ветеринариялық-санитариялық сараптама, морфология, биохимия және жануарлар гигиенасы пәндерін оқытуда жоғары оқу орындарында қолданылуы мүмкін.

Алынған нәтижелер құс шаруашылығы үшін маңызды, себебі: -шунгитті бройлер өнімділігін арттыру және сақталуын жақсарту үшін қолдануға мүмкіндік береді;

-ет пен жұмыртқа сапасы мен тағамдық құндылығын жақсартудағы тиімділігін дәлелдейді; -құстарды азықтандыруда табиғи минералдарды қолдануды реттейтін жаңа ветеринариялық стандарттар мен нормаларды әзірлеуге негіз болады.

Шунгитті қолдану экологиялық таза құс шаруашылығының дамуына ықпал етуі мүмкін, бұл қазіргі таңда қауіпсіз әрі табиғи өнім өндіруге бағытталған жаһандық тренд жағдайында аса маңызды.

Докторанттың зерттеуге қосқан жеке үлесі.

Қауымбаева Мөлдірдің диссертациялық жұмысы жоғары ғылыми деңгейде орындалған және ветеринариялық санитария мен құс шаруашылығы саласындағы заманауи талаптарға толық сәйкес келеді. Зерттеу барысында табиғи және белсендірілген шунгиттің айырмашылығы ғылыми негізде дәлелденген. Автор белсендірілген шунгитті бройлерлерді азықтандыруда қолданудың тиімділігі мен қауіпсіздігін дәлелдеп, ауқымды аналитикалық және эксперименттік жұмыс жүргізген.

Жұмыс өзектілігімен, ғылыми жаңалығымен және практикалық маңыздылығымен ерекшеленеді. Зерттеу нәтижелері ғылым үшін де, ауыл шаруашылығында практикалық қолдану үшін де маңызды.

Докторанттың зерттеуші ретіндегі сапасы және алған тәжірибесі, қорытынды жарияланымдары.

Қауымбаева М.Ш зерттеу тақырыбына қызығушылық, белсенділік, еңбекқорлық, мақсаттылық, табандылық және ғылыми жұмысқа дербестік танытты. Зерттеу барысында ол «ШунгиҚұс» азықтық қоспасын алу және сипаттау әдістерін, оның бройлерлердің өсуі мен өнімділігіне әсерін, қанның гематологиялық және биохимиялық көрсеткіштерін, ет пен жұмыртқа сапасының ветеринариялық-санитариялық бағасын, химиялық және минералдық құрамын, аминқышқылдық және майқышқылдық құрамын, еттегі ауыр металдардың қалдық мөлшерін анықтауды, сондай-ақ бақылау және тәжірибелік топтардағы бройлерлердің ұшасы мен ішкі ағзаларына морфогистологиялық зерттеу жүргізуді меңгерді.

Автордың зерттеу нәтижелері жоғары импакт-факторы бар халықаралық рецензияланатын ғылыми журналдарда жарияланған.

1. Sarsembayeva N., Abdigaliyeva T., Omarkulova Z., Kauymbayeva M., Ustenova G., Lozowicka B., Yefremov S., Ibragimov P. Effect of Primary and Active Shungite on the Quality of Feed, Meat and Eggs of Broilers // International Journal of Veterinary Science. — 2025. — Vol. 14, № 1. — P. 171–180. — DOI: <https://doi.org/10.47278/journal.ijvs/2024.234>.

2. Sarsembayeva N., Kauymbayeva M., Abdigaliyeva T., Lozowicka B., Yefremov S., Ibragimov P. Veterinary and Sanitary Parameters and Histological Characteristics of Muscle Tissue and Internal Organs of Broilers when Using the Shungikus Non-Traditional Feed Additive // International Journal of Veterinary Science. — 2025. — DOI: <https://doi.org/10.47278/journal.ijvs/2025.xxx>.

3. Sarsembayeva N., Abdigaliyeva T., Kauymbayeva M., Yefremov S., Ibragimov P., Omarkulova Z., Lozowicka B. Influence of Activated Shungite on Quail Productivity and the Biometrical Parameters and Chemical Composition of Quail Eggs // International Journal of Veterinary Science. — 2025. — Vol. 14, № 5. — P. 900–911. — DOI: <https://doi.org/10.47278/journal.ijvs/2025.039>.

Сондай-ақ Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған ғылыми басылымдарда 1 ғылыми мақала жарияланған.

1. Омаркулова Ж.К., Сарсембаева Н.Б., Қауымбаева М.Ш., Устенова Г.О., Ефремов С.А. Анализ патентной документации по использованию шунгита в фармации, медицине, косметологии и ветеринарии // Фармация Казахстана. – 2024. - №4 (255). – с. 252-263. DOI: <https://doi.org/10.53511/pharmkaz.2024.57.48.029>

Қазақстан Республикасының пайдалы модельге 2 патент алынған:

1. Бройлерлерді минералды азықтық қоспамен коректендіру тәсілі. 02.05.2025 ж. № 9935 Авторлары: Сарсембаева Н.Б., Омаркулова Ж.К., Абдигалиева Т.Б., Қауымбаева М.Ш., Жумагелдиев А.А., Аккозова А.С., Алимов А.А.;

2. Бройлерлерді биологиялық белсенді азықтық қоспамен коректендіру тәсілі. 02.05.2025 ж. № 9936 Авторлары: Сарсембаева Н.Б., Омаркулова Ж.К., Абдигалиева Т.Б., Қауымбаева М.Ш., Устенова Г.О., Ибрагимов П.Ш., Аккозова А.С.

Қорытынды.

Диссертация 8D09102 – Ветеринариялық санитария білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (Ph.D) дәрежесін алу үшін ұсынылатын ғылыми жұмыстарға қойылатын талаптарға толық сәйкес келеді.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде Қауымбаева Мөлдір философия докторы (Ph.D) дәрежесін алуға лайық деп есептеймін.

Отандық ғылыми кеңесші:
Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университетінің профессоры,
ветеринария ғылымдарының докторы
Сарсембаева Н.Б

